

**Vse kolajne
trenerja**

FILIPA
GARTNERJA

Kako postati uspešen trener

dr. Dolfe Rajtmajer

Izvzeto iz knjige **Vse kolajne trenerja Filipa Gartnerja**

Poglavji: *2 Osebnost trenerja* in *11 o trenerju in njegovemu delu*

Kazalo celotne knjige

I. del

- 1 UVOD
- 2 **OSEBNOST TRENERJA**
- 3 RAZVOJ IN ZORENJE - osnovni biografski podatki
  - 3.1 **Šolanje, športnik, športni pedagog**
    - Čas do konca osnovne šole
    - Poklicno usmerjanje in šport
    - Možnosti šolanja za športnega pedagoga v letih 55-60
  - 3.2 **Priprava na trenerski poklic**
  - 3.3 **Klubski trener pri SK Branik**
    - Zgodovinski pregled tekmovalnega smučanja pri SK Branik
    - Honorarni trener v SK Branik v letih 1964-67
    - Profesionalni klubski trener-1967-78
    - Izobraževanje po načelu »Iz prakse za prakso«
- 4 TRENER REPREZENTANCE JUGOSLAVIJE
  - 4.1 **Končno trener reprezentance**
    - Prva sezona z reprezentanco (1978/79)
  - 4.2 **Prvi uspehi na tekmah svetovnega pokala-WC**
    - Druga sezona z reprezentanco (1979/80) skozi statistiko priprav in tekem
  - 4.3 **Olimpijske igre v Lake Placidu leta 1980 – novosti v planiranju treningov**
  - 4.4 **Medalja na svetovnem prvenstvu – Schladming 1982**
    - Tekmovalna sezona 1980/81
    - Tekmovalna sezona 1981/82
    - Prva medalja trenerja Filipa Gartnerja na svetovnem prvenstvu
  - 4.5 **Medalja na olimpijskih igrah – Sarajevo 1984**
    - Sezona 1982/83
    - Olimpijska sezona 1983/84
    - Prva olimpijska medalja trenerja Filipa Gartnerja
- 5 ZRELO OBDOBJE TRENERJA
  - Smučarska sezona 1984/85
  - Smučarska sezona 1985/86

II. del

- 6 TRENER REPREZENTANCE NORVEŠKE – prvič
  - Prvič trener v tujini
  - In rodile so se nove smučarske zvezde
  - Novosti v kondicijski pripravi alpskih smučarjev

»Dril vadba« kot koristna metoda treniranja

7 TRENER MOŠKE REPREZENTANCE AVSTRIJE

7.1 Kako je postal Filip Gartner trener najboljše reprezentance?

Avstrijski koncept treninga tehničnih disciplin

Realizacija ciljev v sezoni 1998/89 v WC in na svetovnem prvenstvu v Veilu

7.2 Druga sezona Filipa z avstrijsko reprezentanco

Statistika priprav in rezultati

Kondicijski trener postane vrhunski strokovnjak za telesno pripravo

7.3 Slavje v svetovnem pokalu in na svetovnem prvenstvu v Saalbachu

Novosti v strokovnem vodstvu in statistika priprav

Rezultati sezone v svetovnem pokalu

Rezultati svetovnega prvenstva v Saalbachu

Analiza problemov in iskanje novosti

7.4 Zadnja smučarska sezona z avstrijsko moško reprezentanco

Vodstvo ekipe in cilji za sezono 1991/92

Statistika snežnih priprav prve skupine

Rezultati svetovnega pokala 1991/92

Problemi z opremo

Slovo od najboljše moške ekipe za tehnične discipline

8 TRENER ŽENSKRE REPREZENTANCE AVTRRIJE

8.1 Najuspešnejša sezona avstrijskih smučark

Kako je postal Filip Gartner trener žensk

Program sezone 1992/93

Statistika treningov in tekmovanj

8.2 Medijski odmevi Filipovega prevzema žensk

Ženske in vrhunski šport

8.3 Rezultati svetovnega pokala in svetovnega prvenstva v Morioki

8.4 Druga in zadnja sezona Filipa Gartnerja z ženskami

9 TRENER REPREZENTANCE NORVEŠKE – drugič

9.1 Uvod

9.2 Trenerski kader

9.3 Tekmovalci

9.4 Statistika snežnih treningov in tekmovanj

9.5 Rezultati

9.6 Slovo profesionalnega trenerja

III. del

10 VSE MEDALJE TRENERJA FILIPA GARTNERJA

11 ŠPORTNIKI O TRENERJU

12 TRENERJI O TRENERJU

13 ZNANJA ZA SMUČARSKI INŠTITUT

14 ZAKLJUČKI

VIRI IN LITERATURA

2 OSEBNOST TRENERJA

So zakonitosti stvari in so zakonitosti ljudi. Prve so objektivne narave in jih človek ne more spreminjati, saj mora spoštovati njihovo danost; druge pa so želje in interesi ljudi, ki jih človek nenehno spreminja (Jurman, B., 1999, str. 10). V procesu treniranja alpskega smučanja je pri tehnični pripravi tekmovalca, kjer se moramo ravnati po biomehaničnih zakonitostih smučanja (drsenja in zavijanja na zasneženi strmini) v ospredju prvi del tega aksioma, pri vzgoji in izobraževanju trenerjev za alpsko smučanje pa veljata seveda oba vidika. Če se obe zakonitosti smiselno dopolnjujeta in ne morda izključujeta, potem obstaja – ob še drugih pomembnih pogojih, zlasti dobri emocionalni inteligenci trenerja – velika verjetnost, da bo takšen trener postal z leti tudi uspešen trener. Njegovo trenersko delo bo namreč temeljilo na demokratičnem vodenju in smiselnem prepletanju novih s starimi znanji. Prav ti trije elementi: demokratičnost, inovativnost in čustvena trdnost predstavljajo mejo, ki loči dobrega od vrhunškega trenerja (Tušak/Tušak, 1994, str.171, Vodeb, 2000, str. 206).

Kot v vsakem poklicu, kjer je izpostavljena tudi njegova vodstvena funkcija, tako tudi za trenerskega velja, da mora biti vrhunski trener izjemno harmonična osebnost (Jurman,1999,str.11). S poudarjeno čustveno stabilnostjo (Tušak/Tušak, 1994, str. S65) in ekstravertiranostjo, ki omogoča družabne oblike verbalne in neverbalne komunikacije, še zlasti na relaciji trener – tekmovalec (Thun, 2001, str.30). V skladu s teorijo multiple inteligence pomeni to, da mora imeti vrhunski trener visoko razvito emocionalno inteligenco (Goleman, 1995, Shapiro,1999,str.20), ki zajema čustvene lastnosti, ki so pomembne za uspešnost v tako problematičnem poklicu, kot je trener vrhunskih tekmovalcev v alpskem smučanju: sposobnost prepoznavanja svojih in drugih čustev, sposobnost empatije, t.j. sposobnost vživljanja v čustva drugih, sposobnost izražanja in razumevanja občutkov, kontrolo razpoloženja, neodvisnost in prilagodljivost, občutek priljubljenosti, vztrajnost, blagodejnost, prijaznost in spoštovanje.

Navedene "ljudske" veščine imajo po rezultatih ameriških raziskovalcev izjemen vpliv na podjetniške lastnosti; povedo nam zakaj nekateri vrhunski izobraženi posamezniki navkljub vrhunskim in intelektualnim sposobnostim in akademskim referencam (Shapiro,1999, str.21) niso enakovredno uspešni enako izobraženim kolegom (ali pa celo bistveno formalno manj izobraženim). Raziskovalci ugotavljajo, da je njihova (ne)uspešnost odvisna od tim. družbene osame, ki najverjetneje izhaja iz nizkega čustvenega količnika oz., da je neposredno odvisna od dveh osebnih inteligenc, ki ju Gardner (1995,str.273) imenuje: (1.) osebna inteligenca, tj. zmožnost dostopa do lastnega čustvenega življenja in (2.) med osebna inteligenca, tj. zmožnost opazovanja in razlikovanja med posamezniki, še zlasti med njihovimi razpoloženji, značaji, naravami in motiviranostjo (kar je pogojeno s strukturo motivacije posameznika). Praktično to pomeni, da sta osebni inteligenci pravzaprav zmožnost obdelovanja podatkov: pri tem je osebna obrnjena navznoter, med osebna pa navzven (Gardner, 1995, str. 277).

Definicija osebnosti

Osebnost je dinamična struktura treh lastnosti: karakterja, temperamenta in sposobnosti oz. kognicije (Jurman,1999, str.20). Waren jo definira kot integracijo kognitivnih (umskih), konativnih (moralnih), efektivnih (čustvenih) in telesnih

(psihomotoričnih) sposobnosti. Da je osebnost temeljni predmet psihologije, ugotavlja tudi Trstanjak v Problemih psihologije (1976), ko pravi "...človekova osebnost je skupni imenovalac za vse njegove zunanje ravnanje in notranje dogajanje" (po : Muzek, 1999, str.9), kar je skladno z Gardnerjevo teorijo osebne in med osebne inteligence.

Osebnost je nedeljiva celota, zato jo psihologi poimenujejo kot celostni kompleks lastnosti (Tušak/Tušak 1989, str.77). Kompleksnost je torej osnovna značilnost osebnosti, k njej pa prištevamo še celovitost, relativno stabilnost in individualnost. Pri njeni analizi ne moremo mimo posameznih lastnosti kot so temperament, karakter in različnih sposobnosti. Pri tem temperament določa notranje doživljanje človeka, karakter njegovo zunanje obnašanje in je izvor motivacije. Za to lahko karakter definiramo tudi kot motivacijsko naravo subjekta (karakterne lastnosti so torej določene z motivacijsko strukturo, Jurman, 1999, str. 145). Sposobnosti – umske, estetske, doživljajske, psihomotorične pa odločajo o učinkovitosti različnih človekovih dejavnosti.

Harmonično razvita osebnost potrebuje skladen razvoj vseh treh lastnosti; pretiran razvoj ene osebnostne črte običajno povzroči nestabilno osebnost. Tako npr. pretiran razvoj intelektualnih sposobnosti vodi v asocialnost, konativne in efektivne sfere pa v ne sprejemanje drugih, lastno (lažno) večvrednost, snobovstvo itd. (Jurman, 1999, str. 12).

Struktura osebnosti

Temperament

Že Hipokrat je opazil, da se ljudje močno razlikujejo v reagiranju, doživljanju in sposobnostih. Še zlasti so izjemno različni po moči čustvenega reagiranja. Čustveno naravo posameznika sestavljajo lastnosti, ki so združene v pojmu temperament. Določa ga specifična organizacija in delovanje živčnega sistema, kar označimo z močjo, gibljivostjo in ravnovesjem vzdraženosti posameznih sklopov nevronskega omrežja. **Moč** pomeni stopnjo vzburjenja in zaviranja, **gibljivost** hitrost menjave vzburjenja in **ravnovesje** izenačenost oz. neizenačenost moči vzburjenja oz. zaviranja.

Kolerični in melanholični tip karakterizirata neravnovesje v vzburjenju, sangvinični in flegmatični tip pa v ravnovesju vzburjenja in zaviranja potrebne živčne mreže. Dober trener je lahko le znotraj teh dveh tipov osebnosti: sangvinika kot živahnega, energičnega in praktičnega (avtoritativen trener) in flegmatika kot umirjenega, vztrajnega in stabilnega (demokratični trener). Navedeni psihološki tipi nam služijo le kot osnova za razumevanje odzivnosti poklica z vodstveno funkcijo, v praksi pa velja, da je le suprasumativni vpliv obeh tipov sangvinika in flegmatika tisto, kar šteje v trenerskem poklicu.

Nova spoznanja v nevropsihologiji prinašajo seveda nekoliko drugačna poimenovanja temperamenta, ki v prevodu pomeni "mešanica". Še zlasti zato, ker teorija o multipli inteligenci daje trdno znanstveno osnovo tim. čustveni inteligenci, ki so jo opredelili v zadnjih dvajsetih letih že omenjeni avtorji Gardner, H., Goleman, D.

in E.Shapiro. Pomemben prispevek pa najdemo tudi v prispevkih, ki sta jih dala v knjigi Duhovna inteligenca Zohat in Marshall (2000).

Ker opredeljuje temperament čustveno naravo človeka (notranje dogajanje, kot pravi Trstenjak), ki jo je mogoče spreminjati z izobraževanjem, torej z vzgojo in učenjem (tako omenjeni avtorji), je mogoče reči, da tipološka delitev psihične zgradbe človeka v področju temperamenta ni več tako trdna osnova analize človekove osebnosti, kot je bila včasih, saj jo je mogoče dograjevati in izboljšati, kar pomeni spreminjati. Zato je mogoče, da se posameznik znotraj svoje poklicne usmerjenosti tipološko spreminja. Če se lahko čustvene inteligence "naučimo", potem je jasno, da spreminjamo svoj temperament in posledično svojo osebnost. Aplikacija na trenerski poklic, ki bo predmet naše analize, tako pokaže, da ni nujno, da se vrhunski trener "rodi". Okolje, narava dela, specifične zahteve poklica in njegova lastna aktivnost (tudi šolanje svojih emocij), ki jo poganjajo vzvodi njegove avtonomne motivacije (o čemer bo govora pri analizi karakterja) so faktorji, ki vplivajo na to ali bo nekdo iz dobrega trenerja postal tudi vrhunsko uspešen.

Karakter

Karakter je moralna narava človeka, ki zajema še voljne in motivacijske lastnosti in značilnosti človeka. Govorimo o značajskih lastnosti kot so tovarištvo, poštenost, vztrajnost, nesebičnost, skromnost, redoljubnost, doslednost, odgovornost, pogum itd. Pri trenerju je posebej pomemben pogum, kar bo predmet razprav pri kasnejših analizah te študije. Trener mora biti danes (kar Filip Gartner neprestano ponavlja; seveda ne samo trener, pač pa tudi tekmovalac sam) v procesu treniranja zares pogumen, če hoče spraviti svojega tekmovalca na stopničke. Trofejni športi, kjer štejejo le zmage (pa malo še drugo in tretje mesto), potrebujejo izjemno pogumne trenerje in tekmovalce. **Pogum prinaša srečo**, oboje pa je potrebno tekmovalcu med vraticami pri današnjih tako velikih hitrostih in tehnično izenačenostjo tekmovalcev.

Prične pa se s pogumom trenerja, da si prizna realno stanje. Aktualni trener slovenskih slalomistov na slalomske tekme v Wengnu in Schladmingu, je nekaj dni pred tekmami v sezoni 2002/03 izjavljal, kako je tekmovalac x na treningih tako dober, da je samo vprašanje časa, kdaj bo med prvimi tremi tudi na tekmi. Po drugi vožnji v Schladmingu, ko je imel ta tekmovalac najboljše pogoje (na tej tekmi so pogoji na progi pri višjih štartnih številkah v veliki meri krojili mesta med prvimi petimi tekmovalci), je dosegel najslabši čas med tridesetimi finalisti. Ni mogoče verjeti, da trener reprezentance ne ve, ne zna opredeliti stanja tekmovalca, ko je z njim treniral pol leta in opravil niz situacijskih pa tudi originalnih tekem. Pomeni, da nima poguma priznati realnega stanja sebi in tekmovalcem. Tako živi v virtualnem upanju, ki nima nič skupnega s kvaliteto 30 do 40 vrhunskih tekmovalcev v slalomu, ki lahko skoraj vsi tudi zmagajo.

Šefu pogona v štabu Smučarske zveze Slovenije, sem junija 2002, tik pred potrditvijo trenerskih ekip, ko smo že vedeli, da ne bo premešal kart, dejal, da nima poguma, da bi povlekel prave poteze. Če nimaš poguma, se tudi sreča ne javlja in stanje tik pred svetovnim prvenstvom .....je bilo sluteno že šest mesecev prej.

Karakter navzven določa človekovo obnašanje v družbi, navznoter pa z njim označujemo njegovo motivacijo. V tej študiji nas ne zanima tim. zunanja motivacija, ki zajema biološke in socialne potrebe subjekta, temveč notranja oziroma avtonomna motivacija. Ta predstavlja subjektivno voljo, tj. zbirko vrednot, ki posameznika zavestno vodijo k cilju. Tu se subjektova aktivnost pri osvajanju konkretnega cilja tako okrepi, da mu pregrade ne predstavljajo frustracij (Jurman, 1999, str. 145). Zato delovanje avtonomne motivacije subjekta ni mogoče ne preprečiti ne zlorabiti; takšen človek ne bo nikoli marioneta, saj z njim ni mogoče manipulirati. Takšni ljudje namreč svoje vrednote razporedijo v normalne hierarhične strukture, ki mu načeljuje univerzalni motivacijski dejavnik, ki ga Jurman (1999, str. 146) imenuje **življenjski nazor subjekta**. Ta prevzame uravnavanje celotne motivacijske strukture od najnižje ravni bioloških in socialnih potreb do sistema integriranih sklopov motivov na drugem nivoju.

Sposobnosti

Sposobnosti so značilnosti subjekta, s katerimi določamo dosežke in uspešnost na najrazličnejših področjih. Psihologi jih delijo na senzorične, motorične in kognitivne. Jurman meni, da klasifikacija osebnosti na temperament, karakter in sposobnosti ni ustrezna, saj so sposobnosti osebnostne lastnosti, ki temeljijo na intelektu, ki tvori kognitivno naravo človeka. Ta je proizvod razvoja in učenja; razvoj poteka do odraslosti, učenje pa vse življenje. Spremembo pojma tretje črte osebnosti, torej sposobnosti v intelekt, Jurman utemeljuje s tem, da so naloge na testih za merjenje teh sposobnosti vedno sestavljene iz "znakov, besed in gibov". In po znakovnem, besednem in gibalnem gradivu delimo tudi sposobnost intelekta na zgoraj omenjene tri sposobnosti. Pri tem so senzorične in motorične sposobnosti osnova za kognitivne procese oziroma razumsko inteligenco (ki ji Zohad/Marshall, 2000, dodajata še emocionalno in duhovno), saj tvorita vhodne in izhodne informacije ČŽS pri njegovem kognitivnem procesiranju.

Dinamika osebnosti

Omenili smo že, da je struktura osebnosti specifična od človeka do človeka. Njena dinamika namreč ni odvisna od vsote vseh treh značilnosti oz. treh navedenih osebnostnih črt ampak od suprasumativnih učinkov vseh treh med seboj. Končni produkt učinkov osebnostnih črt je namreč večji od njihove vsote, ki bi "jo dalo seštevanje vseh treh".

Osebna dinamika bi bila preprosta, če bi na človeka hkrati deloval le en motiv. Žal pa v življenje ni tako (Muzek, Pečjak, 1989, str. 92), še zlasti pri poklicih z naglašeno vodstveno funkcijo, ki mora biti podprta z izjemnim obsegom informacij, ki imajo mnogokrat celo nasprotno efekte: "Med slabimi variantami sem se odločil za manj slabo", je dejal leta 2003 v prvem intervjuju novi finančni minister Slovenije .

Fenomen nasprotja motivov, ki delujejo kot ovire za relativno hitro doseganje učinkov in kot posledica parcialno odločanje "za in proti", povzroča seveda mnoge konfliktno situacije, na katere odreagiramo s frustracijami. Ob tem se stopnjuje čustvena angažiranost, kjer ima dobra, visoko razvita čustvena inteligenca odločujoč vpliv na

uspešnost odločanja. Zadevo, tj. odločanje zameglijo se še obrambni mehanizmi, ki botrujejo slabim ali celo napačnim odločitvam, kjer pa imata tudi pogum in sreča svoj vpliv.

Trenerski poklic je tipično takšen poklic; neprestano je potrebno krmariti med "za in proti". Lep primer je izjemno visok obseg treningov obeh Kosteličev, ki ga opravita na snegu. Ta je bistveno večji od doslej znanih, predvsem pa smiselnih. Če bi to direktno prenašali na svoje tekmovalce tudi drugi trenerji, bi (lahko) bil učinek prav nasproten. Vrhunski trenerji to vedo in trener Filip neprestano miri npr. tudi klubske trenerje, naj ne posegajo po tako drastičnih volumnih treninga na snegu. Toda, če bosta Kosteliča še naprej zmagovala, še zlasti Janica, se grdo piše tekmovalkam, ki jo bodo hotele permanentno premagovati (seveda pa drugo plat medalje takšnega treninga poznajo njeni zdravniki in fizioterapevti).

Vse posebnosti, ki smo jih nanizali o osebnosti človeka – trenerja, ali vsaj nakazali probleme, je pri formiranju dobrega in kasneje vrhunskega trenerja potrebno dati v kontekst počasne rasti, da torej njegova rast in razvoj potekata počasi in zato temeljito. Čudežev tu ni. Skozi analizo rasti trenerja Filipa Gartnerja bomo v naslednjih poglavjih poskušali odkriti te skrivnosti.

11 O TRENERJU IN NJEGOVEM DELU

11.1 Uvod

Ko alpski smučarji uspejo v mednarodni tekmovalni areni, ko torej osvojijo najvišje trofeje, postanejo zelo skopi v javnih zahvalah svojemu trenerju. Le redko ga omenjajo. Filipovo delo in njegove izjemne rezultate sem spremljal vseh štiriindvajset let, ko je treniral kar štiri reprezentance za tehnične discipline: jugoslovansko, dve obdobji norveško in moško ter žensko ekipo Avstrije. V tem času je dosegel toliko najvišjih trofej, da ga lahko upravičeno prištevamo med najbolj trofejne trenerje na svetu, pa ne samo v alpskem smučanju. Kljub temu ga njegovi tekmovalci zelo redko omenjajo. Ali je to »davek«, ki ga mora dajati profesionalni trener zato, ker je plačan za svoje poklicno delo? Menim, da ne gre za to, temveč je to pač stvar etike posameznika, pri tem pa vemo, da »etika in profesionalni šport ne gresta v korak«.

Vrhunski smučar trenira zase, sam ali v skupini, na tekmi oz. progi je od štarta do cilja sam. Vseskozi - desetletja dolgo - živi, trenira in tekmuje »sam proti vsem«, tudi proti najboljšim prijateljem. To ga vzgoji v strogega individualista. Nesporno so njegovi rezultati zares »njegovi«, zagotovo mu pripadajo. Toda, ali so dosežene trofeje, medalje in zmage, zares samo njegove? Niso! Zato bi ob slavjih moral omeniti, »...da ima nekje tam zadaj svojega trenerja, ki mu sicer ne kuha kave in je nosi v posteljo«, toda vse drugo od planiranja do realizacije vseh treningov na različnih koncih zemeljske oble postori trener oz. skupina trenerjev. Brez njih bi le redki tekmovalci prišli do medalje. Ušaj v knjigi Osnove športnega treniranja (1997: 17) pravi, da sistem športnega treniranja tvorijo trije podsistemi: športnik, trener in

vadba. Kako se lahko ob slavjih osvojenih trofej kar naenkrat pozabi na bistveno sestavino športnega treninga?

Je pa zelo pomembno, da tekmovalec ve, kakšnega trenerja ima. Prav na tej točki so odgovorni ljudje v Smučarski zvezi Slovenije vsaj dvakrat, ko je Filip Gartner privolil v razprave, da se vrne, naredili nepopravljivo napako. Dovolili so namreč, da se je pri izboru trenerja za slovensko reprezentanco z zelo perspektivnimi tekmovalci »vmešalo zakulisje«, zaradi česar so se zagotovo zmanjšale možnosti za osvojitve medalj s temi tekmovalci.

Z izjemo specializiranih športnih revij drugi mediji ne opravijo svoje vloge pri priznavanju trenerjevih deležev pri medaljah. V intervjujih trofejnih tekmovalcev se le redko pove kaj o trenerju; vprašanja novinarjev se praviloma ne začnejo takole: Kdo je Vaš trener, kolikšen delež trofeje pripada njemu? Na tak izziv tekmovalec ne bi mogel kar naenkrat »pozabiti« na trenerja.

Revije, časopisi (svetla izjema so nekateri časopi v Avstriji) in avtorji monografij torej zelo redko pišejo o vlogi trenerja pri osvojeni trofeji. V zelo dobri monografiji o tržiških smučarjih (Dekleva/Kavar, 1998) omenjajo trenerja Filipa Gartnerja, ki je treniral Bojana Križaja kar osem let, le dvakrat med vrsticami in tretjič po osvojitvi prvih dveh naših trofej na svetovnih prvenstvih. Če ne bi Maks in Matej Tušak v Psihologiji športa (1994) posvetila nekaj poglavij tudi znanstvenemu proučevanju osebnosti trenerja in če ne bi Viktor Krevsel napisal svoje monografije Poklic športnega trenerja (2001), bi v slovenskem prostoru komaj vedeli, da poleg tekmovalcev delajo in ustvarjajo trofeje tudi trenerji (pri tem zavestno ne omenjam podrobnosti Vodepovih diskurzov v monografiji Šport skozi psihoanalizo (2001), saj me njegova redukcija trenerjevih motivov zgolj na »užitek« ne zadovoljuje in menim, da bo avtor marsikaj spremenil, ko bo v svoje razprave vključil nove poglede monografije Sodobna psihoanaliza, 2002). Še zlasti to velja za vrhunške, zunajserijske trenerje. In takšen je bil Filip Gartner; njegova zgodba je tako enkratna, skorajda neponovljiva, da jo je bilo vredno podrobno zapisati in objaviti ter s tem povedati, da imajo medalje zares dve plati: tekmovalčevo in trenerjevo.

11.2 Znanost o trenerju

Dimenzije športa so večplastne. Pri analizi oz. razumevanju različnih vidikov športnikovega funkcioniranja je eden od ključnih dejavnikov tudi trener. Za tekmovalca ta predstavlja specifični sprožilni dražljaj, ki aktivira njegovo motivacijsko strukturo. Psiholog Trstenjak temu pravi »sredstveno ravnanje«, ki je usmerjeno v motivacijske cilje, tj. v iskanje in izbiro ciljev oz. vsebin, sredstev (vaj odnosno operatorjev) za doseg teh ciljev. Trenerjeva vloga je tu izjemno pomembna, še zlasti pri mlajših tekmovalcih, kjer pozitivni cilji v obliki nagrad, pohval še niso oblikovani. Pa tudi pri vrhunskih, izkušenih smučarjih, ki so objektivno sposobni osvajati medalje, jim to brez trenerjeve pomoči večkrat ne bi uspelo.

Z zadovoljevanjem pozitivnih ciljev so seveda povezane tudi emocije, ki so v tem primeru prav tako pozitivne. Trener mora znati obrniti vrstni red: kljub strašanskim psihofizičnim naporom na treningih mora pri tekmovalcih vzbuditi pozitivni odnos do vadbe in treningov, ki na kratki rok še ne prinašajo zmag, trofej. In ta pozitivna klima

lahko tedaj sprošča oz. omogoča mobilizacijo energije za ponovno vadbo. Kako naporno in zahtevno delo je to, spoznamo iz podatka, da preteče od perspektivnega športnika do olimpijskega zmagovalca vsaj štiri, praviloma pa kar osem let, tj. dva olimpijska ciklusa. Še tako nadarjen športnik se lahko zaradi formule »športni talent + zrela osebnost + izjemni napor treninga« brez dobrega trenerja (tima trenerjev) kaj hitro izgubi. Zato je nerazumljivo ravnanje večine tekmovalcev, da potem, ko uspejo, tako zlahka pozabijo na bistven faktor svoje uspešnosti. V mnogih primerih so napetosti, ki so prisotne v procesu treniranja med tekmovalci in trenerji, lahko tudi latentne oblike teh nasprotij. Iz svojih in drugih izkušenj trener ve, da se bo to zgodilo tudi njemu. Mnogokrat lahko to preraste v konflikte kot manifestne oblike teh in drugih nasprotij, kar pa lahko ogrozi doseganje postavljenih ciljev.

Motivacijska struktura profesionalnega trenerja

Bartels in Wernitz sta že leta 1973 (po Tušak, Tušak, 1994) sestavila naslednjo lestvico trenerjevih motivov:

1. športni motiv
2. pedagoški motiv
3. socialni motiv
4. motiv dosežka
5. kompenzacijski motiv
6. motiv prestiža
7. želja po zaslužku in
8. pustolovski motiv.

Motiv dosežka in pustolovski motiv bi – kot meni trener in psiholog Matej Lunežnik - spadala (po Maslovu) v motiv samoaktualizacije.

Glede na vsebino te zgodbe, okolja ter časa, v katerem se je odvijala (vse Filipove trenersko-poklicne aktivnosti so potekale v naravi, v najlepših dolinah, gorah in na ledenikih tega sveta), bi bilo po mojem mnenju pri Gartnerju potrebno dodati še **motiv želje po lepem oz. »lepoti**. Kljub večni ihti, ki jo doživlja karavana svetovnih smučarjev, pa trener le najde čas, da pogleda v zasnežene stene in vrhove gora, ki se dvigujejo nad smučarskimi progami. Vsi trenerji alpskega smučanja so bolj ali manj esteti z močnim čustvenim nabojem in v tem podobni alpinistom. Filip Gartner še zlasti, saj ga je takšnega naredilo življenje, ki ga je živel prvih petindvajset let v domačih dolinah in gozdovih, koder se je učil lovskih in gozdarskih veščin. Mnogo tega je prevzel tudi od očeta, ko ga je učil osnovnih zakonitosti narave. V mnogih osebnostnih črtah je Filip podoben Nejcju Zaplotniku; z njim sem doživel vso burnost razprav o smislu življenja alpinista in o njegovih »noro lepih« dejanjih na enem izmed mnogih smučarskih tečajev s študenti Univerze v Mariboru; ko se je v svojih pripovedih naravnost vživel v tiste trenutke v stenah, na meji med življenjem in minljivostjo, je bilo čutiti njegovo izjemno globoko doživetje lepega, ki pa se »lahko zgodi zanj le tam zgoraj«, nad mejo večnega snega; še danes mislim, da je bila to tista sila, ki ga je vedno znova povlekla med prepadne stene, iz katerih se nekoč ni več vrnil.

Seveda je bila v ozadju tudi želja po samopotrjevanju, brez katere ni ekstremnih alpinističnih podvigov ali drugih vrhunskih dosežkov. Toda takšni ljudje ne počnejo tega zgolj zaradi potrjevanja in dokazovanja, v ozadju je še nekaj globljega; menim, da je to izjemno močno estetsko doživetje. Podoben žar je zaznati v Filipovih očeh, podoben nasmeh na njegovem obrazu; zven njegove govorice, ko pripoveduje o popotovanjih po vsem svetu in treningih na južni polobli, ponuja poslušalcu občutek, da je srečen že zato, ker je vse to lahko živel in doživel. Ni hodil le v službo, delal je iz užitka, ki mu ga je prinašalo ustvarjanje v tako lepem naravnem okolju, kot so visokogorska smučišča. Estetsko doživetje, ki ga je Kant tako lepo opredelil, osrečuje človeka še zlasti, ko ga lahko delimo z drugimi, pa četudi le skozi spomine. In teh ima Filip zvrhan koš.

Ko bomo v nadaljevanju razmišljali o vseh teh motivih določenega trenerja, moramo pri Filipu upoštevati pomembno dejstvo: eno je, zakaj se nekdo odloči delati kot trener, povsem nekaj drugega pa, da leta dolgo ali pa celo vso svojo aktivno delovno dobo vztraja v tem poklicu. Zato mora nanj delovati celotni sklop motivov, med njimi pa nekateri seveda prevladujejo.

(1) Športni motiv je veliko pripomogel k temu, da se je Filip odločil za trenerski poklic; v njegovih mladostnih letih je bilo smučanje kot športna dejavnost šele v povojih, še zlasti v Sloveniji. Kar desetletja dolgo je bilo potrebno, da so se tudi v manjših krajih pri športnih društvih začele ustanavljati smučarske sekcije. Pri tem je imel Filip še srečo, da je živel v bližini Tržiča z njegovo močno razvito smučarsko kulturo, ki mu je omogočila zgodnje učenje in s tem spoznavanje zakonitosti alpskega smučanja. Še zlasti je bilo pomembno, da je že kot mladinec opravil izpit za učitelja smučanja. To mu je namreč omogočilo, da je tudi sam sodeloval pri razvoju tega športa, še zlasti na podeželju. In prav športno-tekmovalni motiv mu je omogočil pot proti trenerskemu poklicu, v katerem pa je športno deloval na višjem nivoju vplivanja na okolje, saj je sam igral vlogo tako učitelja kot tekmovalca in trenerja. Tudi prvi dve leti na Norveškem je bil športni motiv v ospredju: pomagal mu je, da je še z nekaterimi sodelavci »postavil na noge« tekmovalno alpsko smučanje na Norveškem.

Svojo **pedagoško naravnost (2)** je izživel skozi učiteljevanje v svojem kraju, ko je le nekaj let mlajše vrstnike najprej učil, nato pa še treniral in skupaj z njimi tudi tekmoval; med njimi tudi celo vrsto svojih bratov, sester in bratrancev. Bil jim je torej učitelj in trener hkrati. Po svojem očetu je prevzel tudi vlogo vodje, saj pred njim v njegovi dolini ni bilo boljših in starejših dobrih smučarjev. Podobno vlogo je kasneje igral tudi pri Braniku in na Norveškem. Na pedagoški motiv se veže tudi zadovoljevanje **socialnega motiva (3)**, saj je očitno zelo dobro obvladal tehniko komunikacije, ki je bila nujno potrebna sposobnost, če je hotel voditi in trenirati svoje prve tekmovalce, hkrati pa mu je to omogočalo stike s tekmovalci v Trziču, v Kranjski Gori in bližnji Škofji Loki. Zanj je bil brez dvoma zelo pomemben tudi **motiv dosežka (4)**, s pomočjo katerega je desetine svojih izvirnih zamisli uresničil v praksi. Tako je lahko uresničeval mnoge cilje, ki si jih je postavljala sam ali pa so mu jih kasneje določili vodje reprezentanc. S tem je potrjeval sebe v stilu »...kjer koli sem, imam uspehe«. To ni le fraza, saj sta bili že obdobji, ko je treniral tekmovalce Branika in kasneje reprezentanco Jugoslavije, zelo uspešni. Seveda pa pravi uspehi pridejo šele z delom v Avstriji in na Norveškem, ko postane ta motiv eden od vodilnih.

Njegov **kompensacijski motiv (5)** prepoznamo po tem, da to, česar ni uresničil kot tekmovalec (ker se je pač »prezgodaj rodil« ali ne v pravem kraju), udejanja kot trener v isti športni panogi. Prvi dve leti je kot trener Branika še tekmoval; še danes ga vidim, kako na progi pod Bellevujem na Pohorju tekmuje v slalomu. Imel je nenavaden ali pa vsaj opazno drugačen vbod palice kot ostali boljši tedanji tekmovalci. Ker je torej iztopal v tehniki smučanja, ni mogel biti hiter. Ker pa je bil trener, to ni bilo toliko pomembno, važnejše je bilo, da je bil »zraven«. Na lastni koži je preizkušal to, kar je učil in treniral z drugimi. Zaradi primerjave naj spomnim bralca, da na takšni strmini danes ne tekmujejo niti moški. Mislim, da ga je vseskozi spremljal ta kompensacijski motiv neizživetih mladeniških smučarskih let, ko ni imel pogojev za razvoj v vrhunškega tekmovalca. Mu je pa pomagal, da se je lahko razvil v enega najboljših trenerjev na svetu.

Motiv prestiža (6) je pomenil osnovo za njegovo strokovno rast, kar je prvi pogoj za profesionalni trenerjev obstoj. Ko se ne razvijaš, ne obstajaš. Zato njegov slogan Kjer koli se pojavim kot trener, doživim hitre uspehe ni le simboličen avtobiografski zapis oz. opis njegovih sposobnosti, temveč kar njegova življenjska (podzavestna) poklicna orientacija. Te sposobnosti so »hranile« tudi njegovo neformalno izobrazbo, zaradi katere mu je bilo usojeno, da so ga novinarji vedno znova nagovarjali: »...nekateri Vam očitajo, da nimate systemske izobrazbe.« Ta očitek je prihajal ne toliko od novinarjev samih kot od ljudi v stroki, ki so se trudili na ta način zmanjšati moč njegovih uspehov, od ljudi, ki niso razumeli, da je svojo izobrazbo ustvarjal sam z delom in nenehnimi inovacijami. Sam je pisal učbenik Teorija treniranja alpskega smučanja; še vedno ga piše, saj je to zgodba, ki nima konca. Ob tem je potrebno povedati naravnost: kot študent tedanje Visoke šole za telesno kulturo sem doživljal »systemske izobrazbe« tistega časa. O resni teoriji treniranja pri nas ni bilo »ne duha ne sluha«. Gartner in še nekateri naši trenerji tistega časa so imeli vsak svojo teorijo treniranja, ko so po zgledih iz Avstrije, Švice in Francije prilagajali tuja spoznanja našim domačim potrebam in možnostim.

Filip Gartner je kot trener moral uspevati, vedno znova in v vsakem okolju, ne glede na zahtevnost in rizičnost postavljenih ciljev. In uspeval je, saj ima med trenerji enega najdaljših stažev kot profesionalni trener, hkrati pa je med najbolj trofejnim trenerji v alpskem smučanju. Njegovi nenehni uspehi so bili njegove najboljše reference, pa tudi hrana njegovi motivacijski strukturi. Seveda pa pri zadovoljevanju toliko različnih motivov nikoli ne teče vse gladko (kot sem že omenil v poglavju o osebnosti trenerja). Kot pri drugih poklicih tudi v trenerskem poslu, še zlasti profesionalnem, stoji trenerju na poti toliko različnih ovir, da je neizbežno, da doživlja tudi raznovrstne frustracije in konflikte.

Z motivi trenerja sta povezana tudi pojma aspiracije in samopodobe. Aspiracija opredeljuje trenerjeve dolgoročne cilje in samopodobo ter sposobnosti, s katerimi bo uresničeval te cilje. Stopnjo aspiracije definirajo psihologi kot »nivo bodočih, torej pričakovanih dosežkov, ki jih trener skupaj s tekmovalcem poskuša doseči na podlagi predhodnih rezultatov.« (Tušak, Tušak, 1994: 47) Pretekle izkušnje, ki so bile pri Filipu tako pozitivne (uspehi) kot negativne (nedosežene zmage), so mu vedno znova dvigovale lastni nivo aspiracije. In ker je imel zaradi stalne rasti (lastnega izpopolnjevanja) tudi potreben obseg in kvaliteto znanj ter visok nivo sposobnosti, lahko pri njem govorimo o dobro prilagojenem trenerju z realnimi pričakovanji.

Motiv po zasluḡku (7) pri Gartnerju prva leta ni mogel biti prevladujoč. V svojem osnovnem poklicu, za katerega je pet let obiskoval srednjo gozdarsko šolo, ne bi nič manj zasluḡil (pač pa bistveno manj porabil). Da je po osvojitvi prve olimpijske medalje ostal še dve leti pri svojih fantih, da sploh ni razmišljal o odhodu v katero drugo reprezentanco, kaže, da je v tem poklicu delal nadvse rad. Materialna plat je bila zanj sekundarnega značaja. Sedaj, ko poznamo njegov razvoj skozi celotno poklicno kariero, lahko zagotovo zaključimo, da so njegova ljubezen do smučanja, do narave in večno iskanje novih možnosti treningov ob tako hitrem razvoju smučanja bili zanj izziv za vztrajanje v tem napornem poklicu.

Filip Gartner si je postavljaj zelo zahtevne cilje oziroma se je strinjal z vodji reprezentanc, da so mu jih postavljali. Psihologi pripisujejo to pustolovskemu tipu osebnosti, ki jo vodi močan **pustolovski motiv (8)**. To so ljudje, ki iščejo meje znanega in jih premikajo v neznano, pri čemer jim je prav to iskanje motiv ali izziv za delovanje. To so tudi »mali umetniki«, ki svet vidijo drugače kot običajni ljudje. Za udejanjanje svojih motivov so pripravljeni porabiti vso svojo energijo, znanje in sposobnosti, ne da bi se na veliko spraševali, kaj bodo dobili za to. Nekako jim je usojeno, da nezavedno združujejo garaško delo in svoje zmoḡnosti za iskanje novega; to jih osrečuje, saj ob tem čutijo globoko estetsko doḡivetje. Mnogokrat se sploh ne zavedajo, da je občutje lepega, ki jih ob tem prevzame, pravzaprav največ, kar v življenju šteje. »Igrajo« se v svojem delu, čeprav ta njihova igra ni iluzija (Gostečnik, 2002: 153), temveč zaresno delo z velikimi doseḡki. Nekaj podobnega, kot je dejal Thomas Edison (Dryden, Vos, 2001: 166): »V svojem življenju nisem delal niti en sam dan. Vse je bila čista zabava.« In tekmovalno alpsko smučanje je v svojih pojavnih oblikah prav takšen fenomen, ki hrani pustolovskega duha trenerja, in verjamem, da tudi pri tekmovalcih ni bistveno drugače. Kako bi sicer lahko imel Aamodt na licu tisti blaḡen nasmeh, ko po štirinajstletnem strašanko napornem treningu in tekmovaljih neprizadeto pove, potem ko so mu ukradli vse medalje: »Bile so iz kovine, naredili mi bodo druge,« in ko sedi na vozičku z zlomljenim gleḡnem, ki je povzročil bolečine, »da je na snegu tulil«: »Do zadnjih tekem v tej sezoni bom nared in drugo sezono bom zopet tu.« Čeprav je veliko moḡnih stranpoti, pa so takšni ljudje že ob majhnih uspehah med najbolj srečnimi ljudmi na svetu

Dolfe Rajtmajer